

M E N Y H Á R T

Irta: MOHOLY NAGY LÁSZLÓ

Részlet a művész kiadottan világháborús naplójából

Fekszem a priccsen, Menyhárt bácsi, jó jászkun-magyar ül a telefonnál, fülén a fejtelefon nevezetű sulyos fémkagyló, kezében a kézikészülék, hogy alkalomadtán beszéd közben, megnyomhassa a „gombot“.

Nyugtalanul hánykolódom, a nagy melegben sok vizet ittam az este, nem tudok aludni. A fedezék meg-meg rázkódik az orosz és német bombák robbanásától.

— Hát maj óvasni tróbalok — mondja Menyus bá' és kezébe veszi Feuillet Oktáv egy regényét, amely ép' a kezeügyébe esik.

— Hogy, hát maga nem tud olvasni?

— Tudni tudok, kadét ur, csak gyengin. Irni jobban, pedig ezt is a háborúba tanútam. Rávit a nyomorúság.

— ?

— Hát mig a kolonénná vótam, egy cukszfürer írta mindig a leveimet. De osztán ekerültem onnan, hát mindig egy fődimmel irattam. De az mindenféle komizságot irt bele, hogy a csujes asszonyokkal így meg ugy... Mondok neki, ez nem mén, én nem a feleségemnek irok...

— Hát nincs felesége?

— Nincs. Mikor Szerbijábu gyüttünk fő Galicijába, meghott. Pedig semmi baja se vót.

— Hát?

— Fejtípust kapott, oszt hat nap alatt vége. Két kis cselédem maradt, oszt most szegin öregek bajmolódnak vele. Az édesapám hetvenöt, az édesanyám meg hetvenegy.

— Hát hogy' volt tovább?

— Mondom, az édes apáméknak mén az a levél, oszt még ha a feleségemnek is menne, hát nem engedhetném, mert előbb-utóbb ő is megharagudna. Hát így mikó kértem máskó, mondta, most nem érkezek, hát így rávit a nyomorúság. A nevemet mindig letuttam írni, oszt erantottam ötven lapot is, amig egy jót irtam, de aztán nagy spekulálással csak kisütöttem, oszt most mén. Mikó kicsaptuk a lovakat legelni, mer én fárer vótam, lefeküdtem hasra, oszt úgy próbáltam. Így tudtam legjobban írni hasonfekve — és csöndesen somolyog, mintha valami csiklandós viccet mesélt volna.

— Hát otthon csodálkoztak-e, hogy maga ír?

— Nem tutták, kadét ur, mikó szabadságra mentem, montam édes anyámnak, de nem hitte. Én erősettem, dehát aszonta, irjak ha tudok mingyá a nénémnek, hogy itthon vagyok, gyűjjön haza. Hát leültem és megirtam, nagyon teccett nekik, oszt kérdik egyre, hát nem tuttá fiam te semmit írni, mikó ementé? Nem, mondok, de rávit a nyomorúság, oszt nagyon örütek.

— Nő, irjon le nekem valamit, kíváncsi vagyok, — fölülök, nézem a keze mozgását, egészen sebesen ír. Ideadja a cédulát, gömbölyű, széles betűk.

— Kadét ur alásan jelentem tizenkét óra.

— Nagyszerű — mondom és kezd nekem tetszeni ez az ember. — Hát hogy hogy gyerekkorában nem tanult meg?

— Hát mink három testvérek mind ojan buták vótunk. Se a bátyám, se a néném nem tunnak egy szót se. Hát tanyán laktunk, első évbe jártam

iskolát, de másodikba az édes apám szögálatba át az uraságho és épp akkó pecsét vót, oszt bezárták az iskolát.

— Pecsét?

— Igen, ojan vörös pattogás, oszt vizes belül és baj gyün ki belüle.

— Himlő?

— Nem, nem himlő a.

— Vörheny talán.

— Az a. A lesz. Hát bezárták, oszt nem jártam. Harmadik évbe retentő havazás vót, akkó télen megin nem mehettem. A negyedik évbe, akkó jártam. Az oskola három kilométerre vót, oszt jártunk oda ujtanyasiak vagy tizenketten. Vót nagy botunk, ha találkoznak rossz kutyával vagy valamivel, oszt a kisbéresek kísérték. A tanítónak vót vagy tizen-négy családja, de mind kicsi, egyik pöttönebb, mint a másik. Hát aki rossz vót, vagy a leckét nem tutta, hát evette a kenyerit reggel, oszt betette a konyhára. Ott meg ezek az aprók össze-vissza maszatolták, rágták, oszt akkó ugy attá vissza. Ecce nekem is egy délbe ide aggya a kenyerem, szalonnám, hát össze-vissza van csócsáva. Az anyád erre-arraja, fölugrottam a padra, az arcáhó vágtam az egíszet, a botta meg mán suhintani akartam. Hát ő rámvág a nádipácával a vállomra, ja, de én neki a nagy botta. Hát eszalatt az irodára, oszt kiabálja: vissza ne gyere az oskolába, mer agyon verlek. Nem is gyűvök — mondom — de csak hónap reggelig.

Másnap ementem megint, de összebeszéltem a gyerekekke, ha a kinyeret kéri, nem aggyuk. Az ám, monták, neked könnyű, te nagy vagy. Mondom nem tesz semmit, ha valamit akar, elő a botta, föl a padra, oszt gyerünk. Everjük. Igy is vót. Reggel begyün a tanító: Ujtanyasiak a kinyeret.

— Azt mán nem!

— Te bujtogató, te gyalázatos! — kaját rám és gyün a rájstokka. Én meg föl a padra, a többiek is mind, neki a botta. Eszaladt megin az irodára, gyünaz intézőve, én meg uccu ki az ablakon, be az erdőbe, ott vótam estig. Gyűnnek a gyerekek haza, kérdem nó mi vót. Hát egyiket kitérgyepütette, a harmadikat evette, evette az ennivalóját, kit erre, kit arra büntetett. Hát gyün az apámhó az ispán, hogy nagy vagyok én mán az iskolába, a tanitót mindig elakarom verni, az nem lehet pedig. Kapok majd négy ökröt, meg egy ekét, oszt dógozok. Az apám nem akarta, gyönge még ez a gyerek, elüti ezt az eke szarva. Hát kap majd kettes ekét mongya az ispán — emén az magátú is. Nem, mongya az apám, nem adom, gyönge ez még ahó, hogy a göröngy tipje a szántáson. Igy se iskola, se dolog. De akkó meg evertem az asszonyokat sorra, a gyereküket evertem, úk meg gyűttek nekem, hát nekik a nagy ustorral, oszt végig a fejükön, hátukon.

— Hát ilyen rossz gyerek volt maga?

— Bizony igen — mondja nyugodtan.

— És otthon sose verték el?

— Dehogy nem. Borzasztóan. A négyellő ustorra is. De nem hasznát semmit. Addig fájt csak, amig éreztem. Gyűttek is mindenhonnan, hogy takaríjjanak mán el valahová, mert nincs túlem maradás. De apám aszonta, a fíjamat, csak nem csapom el, oszt akko etettek a csalamádého varnyásznak.

— Varnyász?

— Igen, aki ehajtogatja a varnyakat a sűrű kukoricáról, takarmányró. Attak egy régi pisztojt, puskaport, de ha husz mázsát is attak vóna, mind epuffogatom. Itt aztán egyszer-másszor elaluttam a nagy melegbe,

az intező hát ecsapott. Akkó beálltam az edéshő kanásznak, ott vótam három évig. Az rém szeretett, hogy csintalan vótam, oszt kji is akart tannittatni erdésznek. Selmezné, vagy hun, monta, erdőbe, ahun rém sok vadállat van. De apám nem hagyta. Így ott őrzöttem a disznókat, vittem a fácányoknak enni, csak evótam itt.

— Hát később, hogy volt?

— No sokat cudarkodtam még. Temérdek legényt evtertem, egysze egyé az apám fizetett is háromszáz koronát. Hótra vertem. Keze-lába etört, feje beszakadt. De rám is gyüttek ecce tizenketten, oszt akkó evertek engem is nagyon. Dehát én tuttam melik melik lányhó jár, oszt kilesitem, még ki se lépett, mán fejbe.

— Hát nem szégyelte, Menyhárt, bottal nekimenni.

— Botta ám, még pedig ólmossal. Ha ők nem szégyeltek tizenketten!

— Hát ahogy megházasodott?

— Mintha elvágták vóna.

Esik még szó egyről-másról, téli munkáról, nyáriról, summásról, aztán rákeveredünk a szabadságra, az otthoni módira, asszonyra.

— Hát most, hogy legutóbb otthon vótam, van nekem egy onokatestvérem, szabó, hónalymankón jár, gyerekkorába még főzsugorodott a lába, beszél, prézsmítál, mondja, gyere komám evezetlek ojanhó, akihó békeidőbe szóni se merté vóna, a gondútað leköp, no gyere, hászén özvegy ember vagy.

— Hagyjá — mondom — becsapsz.

— De nem, nem — erősködött. Hát ementem. És tényleg. Még ese akart eresztetni reggelig, de mondok ojan bolond nem vagyok, dehogymaradok. Hogy az édes anyám megtudja, hun koncsorgok, azt mán nem. Pedig, így is, hogy mentem haza, kérði, hun vótá fijam? A körbe, aszondom, pedig civilbe se jártam oda sose. Hehe.

— Két óra már, no aggyon isten jóéjszakát.

— Jóéjszakát.

Félálomban hallok hogy a gépfegyveresek leszáguldanak néha a lépcsőkön, gurulnak, zörögnek is párszor. Utána mindig robban egy orosz bomba. Egy-egy nagyobb dörrenésre fölriadok még s így alszom aztán reggelig beburkolózva jól a köpenybe.

1916 V. 2. Hladki, Galicia.

BERDA JÓZSEF VERSEIBŐL

EGY FUKAR GAZDAGHOZ

Könnyű neked; teli vagy pénzzel s bár okosnak látszol, mégse vagy különb a többinél. Ha te is lusta és szívtelen leszel, ki emberelje meg magát akkor? Tehetségtelen dögökre s a zavartalan emésztésre is többet költesz egy napon, mint reám egész eszüendőben akár. A néember, ki szeretőiből él, többet pazarol reám, inkább megérti ide-oda kapkodó szegénységem, mint a magadfajta előkelő lélek, kit naplopó udvaroncok serege vesz körül, ahogy illő is ez a talpnyalókhöz, kik rossz tanácsokkal látnak el téged, ismervén együgyű természetedet. — Bolond világ ez s benne a legnagyobb bolond te vagy. Mióta ismerlek; a